

Zachránime nádej?

*Ludstvo sa musí ešte veľa učiť
a hrozné je, že sa musí učiť rýchle...
Ak budeme čakať príliš dlho,
je skaza neodvratná.*

Konrad Lorenz

Tieto varovné slová Konrada Lorenza uvádza rakúsky novinár a publicista Kurt Mündl v úvode knihy, ktorú pripravil k 85. narodeninám nositeľa Nobelovej ceny a reflektuje ich dlhoročné spoločné rozhovory. Autor si želal, aby sa myšlienky Konrada Lorenza dostali k mnohým ľuďom, lebo sú to myšlienky človeka a vedca, ktorý „napriek všetkým kritickým výhradám k správaniu sa svojich súčasníkov nikdy nestratil vieru v ľudstvo“ (s. 6).

Zachráňme nádej.

Sotva by mohli mať tieto úvahy výstižnejší názov. Úvahy, v ktorých K. Lorenz na základe rozsiahlych poznatkov a skúseností sice vyslovuje obavy o ľudstvo a pokračovanie života na Zemi, ale zároveň vzbudzuje nádej na prežitie a svojím dielom i životom naznačuje, ako možno túto nádej zachrániť. Hovorí, že „by tu nesedel a nerečnil, keby nemal v srdci nádej“ (s. 67).

Na málokoho sa tak ako na K. Lorenza hodia slová P. Tillicha o skutočných prorokoch, ktorí „dokázali nazrieť do hlbiny svojej doby, ktorí sa jej snažili uniknúť, lebo nemohli zniesť hrôzu svojich vízií, a ktorí napriek tomu mali silu nazrieť do ešte hlbšej roviny a objaviť tam nádej“. A silu k objaveniu nádeje pre život čerpal K. Lorenz zo svojej nevšednej úcty k životu. Lebo úcta, ako hovorí Nietzsche, je „postojom, v ktorom vnímame ešte niečo navyše, čo človek bez úcty nevidí, pre čo je práve slepý: tajomstvo vecí a hlbk hodnoty ich existencie“.

Zachráňme nádej.

K. Lorenz upozorňuje na to, že ľudstvo sa musí ešte veľa učiť (a navyše rýchlo), lebo „žiť znamená učiť sa“, ale aj na to, že v dnešnej tiesnivej situácii žiť (či prežiť) pre človeka znamená učiť sa žiť ľudsky, spolu-žiť so všetkými živými tvormi. A svojím životom nám ukazuje, ako

to možno dosiahnuť. Spomína, že ak chcel poznať vtáky alebo cicavce, tak s nimi žil. A výsledkom tohto spolu-žitia bolo nielen objavenie komunikácie a presvedčenie sa o tom, že „zvíra je rovnako živý subjekt ako ja, o nič horší alebo lepší“ (s. 11), ale aj prekrásne knihy, napr. Rok husi divej.

Zachráňme nádej.

Rozhovory s K. Lorenzom sú vlastne úvahy o človeku, o jeho bytí vo svete, o jeho „smrteľných hriechoch“ voči prírode a sebe samému. Je to posolstvo ľudstvu o nádeji na pežitie, ktorá síce umiera, ale ešte neumrela a možno a treba ju zachrániť. Myšlienky K. Lorenza oslovujú nás všetkých. Sú výzvou pre každého, aby prestal byť ľahostajný a konal pre záchranu života na Zemi. Kiež by v odpovedi na otázku: „Kto by mal chcieť túto úlohu zvládnuť?“ bolo počuť hlas nášho svedomia: „Ak nie ja, tak kto?“

Zachráňme nádej.

Táto kniha nie je monokultúrou myšlienok, ale nesmierne pestrým a bohatým myšlienkovým svetom mimoriadneho vedca a ušľachtilého človeka. Je ako „cenný zmiešaný les so svojimi premenlivými skupinami vegeácie, ktoré umožňujú existenciu neuveriteľne mnohým nikám živočíšneho sveta, ale v neposlednom rade je to aj potešenie ľudského oka“ (s. 73).

K. Mündlovi sa podarilo túto neuveriteľnú bohatosť a potešenie ľudského oka i duše citlivo rozčleniť do štyroch relatívne samostatných, ale navzájom prepojených častí.

V prvej „Zo života prírodovedca“ zaznamenal spomienky K. Lorenza na detstvo a skríženie jeho životnej dráhy so životom zvierat. V druhej časti „Úvahy o živočíšnom systéme“ vychádzajúc z myšlienky, že „chaos je v skutočnosti diabol“, dospel K. Lorenz k názoru, že vývoj je „hra, v ktorej nie je nič isté, okrem pravidiel“ (s. 32) a k poznaniu, že pre človeka je existenčne dôležitá schopnosť vnímať krásno a harmóniu v prírode. Stratu zmyslu človeka pre harmóniu chápe K. Lorenz ako ubúdanie ľudskosti i v dnešnej spoločnosti. Hovorí, že „harmonický stav prírody a harmonicky - teda krásne - utvárané životné prostredie

sú nesmierne dôležité pre človeka, ak sa nemá poškodiť jeho duša“ (s. 39). Preto potom zdôrazňuje nevyhnutnosť výchovy k vnímaniu harmónie „k vnímaniu súladu, celostnému vnímaniu, ktoré je pravdepodobne základnou podmienkou výchovy v duchu ochrany prírody. Človek si tak uvedomuje seba samého ako súčasť prírody, nie ako jej protipól“ (s. 35).

V časti „Spreneverené stvorenie“ K. Lorenz konštatuje nelichotivý fakt, že „ľudstvo ohrozuje existenciu prirodzeného systému všade tam, kde v ňom žije, kde z neho žije, kde prichádza do styku s prírodou“ (s. 50). A vzápätí sa pýta: „Dá sa tomu zabrániť? Dá sa ľudstvo vychovať k tomu, aby sa naučilo správať šetrne k svojmu vlastnému životnému prostrediu, ktorého likvidácia znamená v priamom dôsledku likvidáciu samého seba? Dokážeme naučiť ľudí, aby dostatočne rešpektovali komplikované životné systémy a sústavy pravidiel, ak chcú zostať nažive?“ (s. 50). Tieto otázky K. Lorenz považuje za veľký výchovný problém s mnohými možnosťami riešenia. Trápi ho, že ľudia si dobre neuvedomujú, že „ochrana zvierat pred vyhubením by sa mala stať našou prvoradou povinnosťou. Ak chránime zvieratá, robíme to vo svojom najvlastnejšom záujme, pretože stabilita každého biologického systému je tým odolnejšia, čím väčší počet druhov sa na nej zúčastňuje“ (s. 61).

Kto si to uvedomí, sotva bude pokladať zvieratá za primitívne, sotva bude súhlasit s dakedy zbytočnými a nezmyselnými pokusmi na nich. „Je zbytočné“, hovorí K. Lorenz „striekať lak králikom do očí len preto, aby sme sa dozvedeli, čo to urobí“ (s. 102). Ľudia často ani nevedia, ako veľmi môžu zvieratám ublížiť, ani netušia, že „zvíra netrpí menej, ale naopak, viac než my“ (s. 102), lebo vo svojom utrpení sa nemôže oprieť o rozum ako človek.

Ľuďom by malo ísť podľa Lorenza o ľudský vzťah nielen ku zvieratám, ale aj k lesom, vodám a prírode ako celku. Lebo „les vzniká a trvá vzájomnou súčinnosťou zvierat, rastlín i baktérií“ (s. 78). A každá živá voda je ekosystém, je „výsledkom rovnovážnej symbiôzy živočíchov a rastlín“ (s. 81). Preto aj voda je smrteľná. Rovnako ako človek. Smrť vody znamená smrť života. A upozorňuje nás, že „more sa totiž do pôvodného stavu vrátiť nedá. Ak ho zničíme, zostane zničené“ (s. 93). Aj preto naliehavo zdôrazňuje, že „obrat musí nastať, inak ľudstvo zanikne“ (s. 92).

Na vlastnú záchranu a odvrátenie hroziacej ekologickej katastrofy treba podľa K. Lorenza nielen dobre vychovávať deti v rodine a v škole, rozvíjať tradície vzťahu človeka k prírode nie ako k svojmu protipólu, ale aj nájsť partnerov na dialóg medzi mocnými tohto sveta, politikmi a priemyselníkmi. Najmä oni by mali pochopiť, že sa nemôžeme správať ako králiky v Austrálii, že ak raz prírodu zničíme, zostane zničená. A my s ňou. „Vyhubenie jedného druhu zvierat, vyhuby celých systémov je z etického hľadiska možno väčší zločin, ako zničenie starej katedrály“ (s. 95).

Pritom sa mu „nechce veriť, že je už na všetko neskoro“ (s. 106). Dúfa, že ľudia pochopia, lebo inak neostáva než prosieť: „Otče, odpusť im!“ a „Zachráň nádej!“ (s. 120).

Ak nemá byť budúcnosť svetom bez ľudí, o čom je reč v poslednej časti „Človek a jeho svet“, treba nájsť odpoveď na otázku: „Ako máme zabrániť ľudstvu v samovražde, ktorú pácha bezmyšlienkovitým ničením životného prostredia?“ (s. 112). Riešenie tohto problému podľa Lorenza závisí od štruktúry budúcej spoločnosti. On za najvhodnejšie štátne zriadenie pre propagáciu i realizáciu ochrany prírody pokladá demokraciu. Nepripúšťa a odmieta možnosť ekodiktatúry, ani inej „hrôzovlády dobra“, pretože ani dobrý účel nemôže posvätiť zlé prostriedky.

K. Lorenz vsádza na mladých ľudí, na ich výchovu k ochrane prírody, na zmenu myslenia a prehodnotenie doterajšieho poňatia hodnôt, na zníženie peňazí tým, že ich odsunieme z vedúcej pozície nášho hodnotového rebríčka. Je optimistom, lebo ho „vychovali k celostnému vnímaniu, je schopný vnímať i krásu biologického sveta a zaujať k tomuto svetu optimistický postoj“ (s. 136).

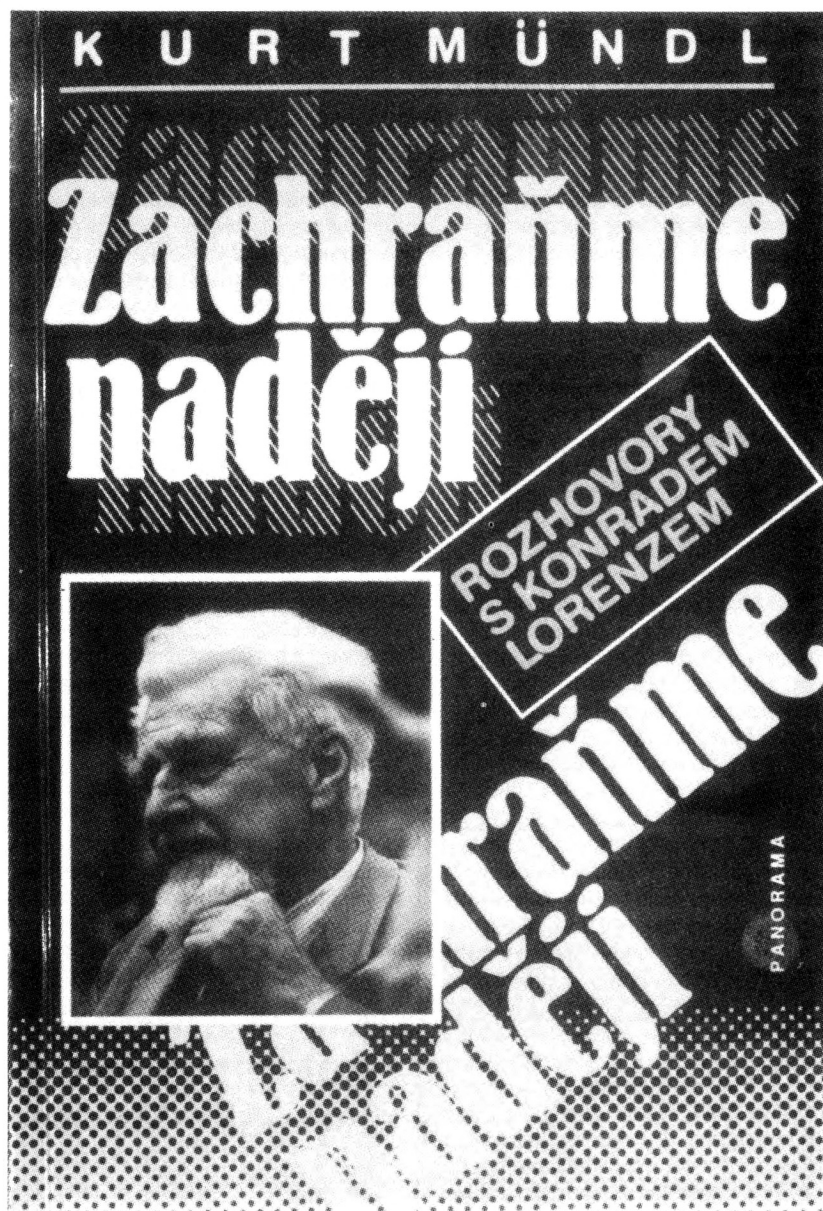
Navyše sa ako vedec cítil zaviazaný k tomu, aby tu sedel a robil akési „námluvy“ v záujme dobrej veci, rovnako, ako sa cítil zaviazaný odovzdávať poznatky svojim žiakom“ (s. 139).

Buďme aj my, podobne ako Kurt Mündl, pozornými poslucháčmi a žiakmi Konrada Lorenza. Zapojme sa do ich rozhovorov najmä svojimi činmi pre záchranu nádeje.

Dokážeme to?

Dúfajme. Spolu s Konradom Lorenzom i Kurtom Mündlom.

Peter Krchnák

„Mohli by sme povedať, že nové myšlienky sa šíria nepozorovane: rastú ako podhubie tajne pod zemou. Potom sa naraz objavajú na rôznych miestach na povrchu a ľudia si myslia, že spolu nijako nesúvisia. Ale tieto huby, plodnice, sú symbolom ľudí, ktorí zároveň prišli na niečo nové.“

Konrad Lorenz